

בזכות אשה קרה הנס! סיפור יהודית בחברה החרדית

מקורות להרצאה

ד"ר נגה ליבי כהן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

1. משה חיים לייטער, ממלכת כהנים על עניני חנוכה, הוצאת המחבר, מודיעין עלילת תשס"ו

"[...] שמעשה יהודית, שמחמתו נתקנו הרבה מהלכות ועניני חנוכה מקורו טהור במדרשי חז"ל הקדושים, ולא כמו שטענו המשכילים למיניהם שסיפור זה מקורו טמא מספר יהודית שבאפוקריפה (ספרים חיצונים), שהתקבל רק אצל הגוים, כעת שנתגלו לנו בחסדי ה' הרבה מדרשי חז"ל שנעלמו מאתנו עד כה, נתגלה גם המקור לדברי הראשונים ובעלי היוצרות בענין זה"

"[...] הגם שמצינו, שהראשונים (כגון הראב"ד בספר הקבלה, רבינו דוד הנגיד ועוד) הביאו דברים מהספרים החיצונים, [...] לא יתכן שהר"ן, הארחות חיים והכלבו יכנו מקור כזה בשם 'מדרש' או 'אגדה'"

2. מרדכי חלמיש ודוד ביכמן, מיכה והורקנוס נלחמים באנטינוס, יפה נוף, ירושלים 2006

"מדרשי החנוכה המוזכרים כאן, נדפסו בספרי לקוטים כגון "בית המדרש" ו"אוצר מדרשים". את שמות המדרשים הגדרנו לפי כותרותיהם בספר "אוצר מדרשים" (עם הגהות שיי"ח השדה של הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א): מדרש מעשה חנוכה, מדרש מעשה חנוכה נוסח ב', ומדרש לחנוכה. לאלו נוסף מדרש מעשה חנוכה ויהודית (בעריכת הרב משה הרשער זצ"ל), המקביל לשאלתא דרב אחאי גאון כז, ומובא בראשונים נוספים. מדרש זה נדפס מחדש בספר "ממלכה כהנים"

"על פי הכונת רבותינו שליט"א, לא הבאנו ציטוטים מספרי החשמונאים א' וב' [הכוונה כמובן לספרי המקבים], משום שספרים אלו אינם נחשבים ספרי קודש, ואין בהם קיום מצות תלמוד תורה. ספרים אלו לא ידוע מי היו מחבריהם ומידת אמינותם, הם לא התקבלו בעם ישראל, ועל כן אף מאלו שנכתבו בלשון הקודש – נותרו במהלך הדורות רק התרגומים ליונים שהיו אצל הגויים"

3. נוסח שסופר בעל פה מפי הרב אשר [שם בדוי], רב בית חב"ד, בתאריך 28/03/10

"[...] כמו שכתוב בגמרא ובמקורות שהיה הגמון שהוא היה כמו הרמטכ"ל של אנשי הצבא באותו תקופה, שישבו מחוץ לירושלים. הוא ניהל את המצור סביב ירושלים [...] הוא גזר גזירה מאד מוזרה. שכל בחורה שהולכת לבוא בברית הנישואים, והיא בתולה – ואצל העם היהודי רובם ככולם היו אז בתולות – אז היא צריכה לבוא לשכב עם ההגמון [...] לילה לפני שהיא מתחתנת. [...]"

בכל אופן, היתה יהודיה בשם יהודית [...] היא היתה ביתם של אחד מ - גדולי ישראל"

"מסופר שנכנסה לבית המדרש ששמה ישבו התלמידי חכמים, ישבו והגו בתורה. אמנם בפחד [...] נכנסה לבית הכנסת, ליד ארון קודש, והתפשטה לגמרי, נשארה ערומה, והחכמים נכנסו לפאניקה. הם אמרו לה: "איזה מין דבר זה, אשה יהודיה מגיעה, צנועה, אה, כל כבודה בת מלך [פנימה] מתפשטת בבית הכנסת?" אז היא אמרה: "אם אתם לא תשמעו לי, למה שאני מציעה, [...] אז אני אשאר פה ערומה, אני אסתובב ביניכם ואז כולכם תצטרכו לברוח החוצה"

"תשמעו, אני רוצה ללכת לבוא בדין ודברים, עם- עם החיילים שעושים את המצור סביב ירושלים, ואני כבר אעשה, אני יש לי תוכנית שלמה איך אני הולכת לגרום שיצא פה רק טוב, לעם- לעם ישראל, וללא ברירה החכמים אישרו לה את הפעולה."

4. מתוך זכרונותיה של שרה שניר

"תרע"ה (1915). [...] בשבת בבוקר הלכתי להתפלל בבית הכנסת שטומפר. לפני קריאת התורה אני רואה כיצד הרב עולה על הבימה, בשבילי זה היה חידוש. 'מה זה אומר?' שאלתי, על כן, את שכנתי, 'היום הרי שבת חנוכה' ענתה לי, 'והרב ידרוש מעניינא דיומא'. הקשבת רב קשב לדרשתו הנלבבת של הרב. בדרשתו שרטט הרב את גדולתה ואת דמותה של יהודית ההיסטורית, ואגב זה קרא בדברים היוצאים מן הלב לנשים ולבנות של ימינו ללכת בעקבות ובארחות נשי ישראל גדולות הרוח בימי קדם. [...] רק דבר אחד אינני יכולה לשכוח. כשהקשבת לתיאור הנפלא של הדמות היהודית, חשבתי לעצמי, איך מביאים הנה את כל נשותיה ובנותיה היהודיות של קראקא, כדי שתשמענה מי אנחנו, ומהיכן מוצאנו. [...] במחשבותי נולדו באותן הרגעים תכניות מגוונות לעשייה גדולה"

5. נוסח שסופר בעל פה מפי מרים לוי [שם בדוי], מורה בבית ספר בית-יעקב, דצמבר 2006

אז ככה אנחנו נפסיק את ההלכות, אחר כך נחזור אליהם. אנחנו סיפרנו ש... היהודים נצחו את היוונים, וספרנו שמתתיהו קרא לכולם "מי לה' אלי" ובאו יהודים שבטחו בה' והצטרפו למתתיהו כדי להלחם נגד היוונים, אבל דבר אחד עוד לא ספרתי לכם שבזכות אשה קרה [הפרעות...]. בזכות אשה קרה הנס (אורית את מדברת אתי) [אורית מצביעה ומבקשת לספר את הסיפור. מרים: נו כן, מה. אורית: ... והוא השתכר... היא כרתה לו את הראש... מרים: יופי, אז את מכירה את הסיפור ככה בקצרה, אנחנו נספר את זה באריכות, ויש פרטים שבטח אתן לא זוכרות, או ששכחתן, אורית עכשיו, את סיפרת עכשיו אני אספר, אני רואה שאת זוכרת יפה] אז ככה, היה שר, שר שהיה אחראי על הצבא של היוונים, שקראו לו הולופרנס [תלמידה: איך? מרים: הולופרנס], והולופרנס רצה לבוא ולכבוש את ירושלים [מרים: לסגור מחברות חנוכה] הולופרנס רצה לבוא לכבוש את ירושלים, הוא אמר זה לא יהיה פשוט לכבוש את ירושלים, מה הוא עשה, הוא העמיד חיילים סביב ירושלים, בכל השערים, ולא נתן ליהודים לצאת ולהכנס, מי שיצא ויכנס [לנגה: את רצית להקליט? מה... אה...], הוא לא נתן להם לצאת ולהכנס, מי שיצא אז הוא יהרוג אותן, ואז הוא גרם שלא יהיה אספקת מים ליהודים. זאת אומרת פעם זה לא כמו שהיום, יש לנו ברזים והמים זורמים [לא ברור] ואין בעיה, פעם היו צריכים לשאוב מים מהבארות, ואם היה חסר בבארות שבאותה עיר היו מביאים מבארות אחרים, ו... אז הוא העמיד שומרים, אין לצאת ולהיכנס מירושלים, כך נשאר היהודים בירושלים ללא מים. היו הרבה יהודים שמתו בצמא, מתו בצמא בירושלים, ו... ועד כדי כך שהכהנים, היו אנשים חשובים בעם, רצו ל... לתת את ירושלים ליוונים [תלמידה: יוון] באה, באה יהודית, ואמרה להם: [שינוי טון] "כהנים חשובים, אל תתנו את ירושלים ליוונים, יש לי עצה טובה", עכשיו לפני שאני אגיד מה העצה שאמרה יהודית, יהודית היתה גם ממשפחה חשובה, יהודית היתה אחות של מתתיהו, מתתיהו היה הבן של יוחנן כהן גדול, ממשפחה חשובה מאד, בשביל להיות כהן גדול היה צריך להיות אדם מאד צדיק, וחשוב, וליוחנן כהן גדול, היתה בת גם מאד צדיקה, חוץ ממתתיהו הצדיק, [תלמידה בפליאה: מתתיהו הצדיק?] היתה לו בת שקראו לה יהודית [פונה לתלמידה: כן מה? התלמידה: את אמרת מתתיהו הצדיק, מרים: מתתיהו – הוא היה צדיק, את לא היית, את היית אז חולה וספרנו על מתתיהו שהוא אסף את כל היהודים, כן וקרא להם מי לה' אלי, והיו יהודים שהלכו והתנהגו כמו היוונים], כן, אז מתתיהו היה הבן של יוחנן כהן גדול, והיתה לו אחות שקראו לה יהודית, וגם היא היתה אשה צדיקה, אבל לא סתם צדיקה היא היתה אפילו מוכנה למסור את עצמה למען עמה – מה היא אמרה לכהנים? [תלמידה: מה זה למען עמה? מרים: למען העם שלה] היא אמרה לכהנים: "יש לי עצה יש לי רעיון, אבל, אל תמסרו את ירושלים ליוונים, אל תמסרו", מה הרעיון היה של יהודית? יהודית החליטה ללכת לחיילים של האויב שעומדים בשער העיר [גוערת בתלמידות: תכניסו את העיפרון וכלי

כתיבה תכניסו בבקשה הדפים שיש לידכם מאד מגרים אבל לא לגעת בזה... רעש הכנסת כלי הכתיבה]. ויהודית אמרה להם: "אני... אני אלך לחיילי האויב, אני אציג את עצמי כמרגלת, אני אגיד שאני כאילו באה לספר להם מה קורה אצל היהודים, כדי שהם יצליחו לכבוש את ירושלים, אבל זה רק יהיה בכאילו, ואת ההמשך אני כבר יעשה", הם הסכימו בעדה, כי היא היתה אשה מאד מאד חכמה, והיא לא היתה אשה פשוטה, עכשיו היא הלכה, סיכנה את עצמה, הם היו יכולים הרי להרוג אותה, אבל היא סיכנה את עצמה, היא אמרה צריך לעשות פה איזה משהו מיוחד כדי להציל את העם, היא סיכנה את עצמה והלכה לשער של העיר, ואמרה לחיילי האויב: "אני רוצה להפגש עם השר שלכם הולופרנס, ואני רוצה לגלות לו מתי הוא יוכל להצליח לכבוש את ירושלים". חיילי האויב, ראו אותה מאד התפעלו ממנה, היא היתה כל כך חכמה, וגם היא היתה אשה מאד מאד יפה, עכשיו לפני כן לפני שהיא הגיעה לשער העיר לפני כן היא צמה, לבשה בגדי אבל – לפני שהיא הגיעה לשער של העיר, והתפללה לה' שה' יעזור לה, כי היא ידעה שללא עזרת ה' מה שהיא תעשה לא יועיל – אפילו אתם יכולים לתכנן המון המון דברים ופתאום [מוחאת כף] שום דבר לא מצליח, אם אין עזרת עזרת ה' אז בוודאי היא לא תוכל להצליח, היא ידעה שלא החכמה שלה, ולא היופי שלה, יוכלו להציל את עמה, אלא התפילה, וזה שריבונו של עולם יסכים להציל את העם [...] ו... אחרי שהיא גמרה להתפלל היא הורידה את השק ואת בגדי האבלות שלה, כי היא התפללה לה' - אוי ואבוי אם יקרה דבר כזה שיכבשו את ירושלים, היא גמרה ולבשה בגדים יפים, ולבשה תכשיטים והתקשטה [תלמידה: בשביל מה? כי היא ידעה שהגויים זה מה שמעניין אותם, וזה מה שחשוב להם, שהם... [תלמידה: למה? היופי היה מאד מאד חשוב להם, דברנו, דברנו על יוונים ואמרנו שהיוונים היה מאד חשוב להם הארץ היפה, התרבות היפה, הדברים היפים, היה חשוב להם מאד המון המון דברים יפים הם גם מאד העריכו אשה יפה, אז לכן היא התקשטה כדי למצוא חן בעיניהם, בשביל להציל את עמה היא עשתה את זה, לא בשביל שהיא חפשה רק את החיצוניות, אז היא התקשטה מאד יפה והלכה ל... לשערי העיר היא הגיעה לשערי העיר והחיילים ראו אותה, הם ראו פה שני דברים, הם ראו אשה מאד מאד חכמה ואשה מאד מאד יפה, היה לה יופי מאד מיוחד. אז הם הסכימו להפגיש אותה עם השר הולופרנס, והם הפגישו אותה עם השר הולופרנס, ו... היא אמרה לשר [שינוי טון]: "אדוני השר, תראה אני רוצה להגיד לך משהו, אני רוצה לעזור לך כדי לכבוש את ירושלים, תדע לך רק דבר אחד, וזה כלל בדוק, כשהיהודים עושים מצוות- ככה היא אמרה לו - אתה לא יכול לנצח אותם, אם הם עושים מצוות, מה שתעשה לא תצליח לנצח אותם, אבל - אם הם עושים עבירות אז אתה יכול לנצח אותם בקלות, עכשיו תראה, העם נמצא במצב של צמאון גדול ויש כבר אנשים שמתו בצמא בירושלים, בגלל שאי אפשר לצאת מירושלים, יש שם את החיילים שלך ויהרגו אותם! [תלמידה: אבל למה היא אמרה להם? ויהרגו אותם, ויהרגו את מי שיצא, אין להם מים, עכשיו [לתלמידה: מה? תלמידה: "למה היא אמרה להם... מרים: חכי חכי, זה היה התכסיס, היא לא רצתה לעזור] עכשיו [...] והיא הלכה, והיא אמרה להולופרנס: "תראה היהודים עכשיו נמצאים בצמא, הם מאד מאד צמאים, אבל אתה יודע בגלל שהם מאד מאד צמאים והם נמצאים במצב קשה עכשיו אז יש מתנות שרק הכהנים היו מקבלים – אמרנו שכל הסיפור הזה של חנוכה היה בזמן בית המקדש השני, זה היה בערך מאתיים שנה לפני החורבן, לפני שבית המקדש נחרב, זה היה בזמן בית המקדש השני – אז היא אמרה: הכהנים יש להם הרבה מתנות, הם מקבלים ביכורים, הם מקבלים תרומות – כשהיה בית מקדש קיים כשאדם היה לו אה... חיטה, שעורה, גפן, היה צריך גם להביא חלק מזה לכהנים, כתרומה, ועכשיו היהודים נמצאים בצרה, אתה יודע הם עומדים לאכול מהתרומות של הכהנים – [פונה לכיתה בשאלה:] מותר ליהודי רגיל לאכול מהתרומות של הכהנים? כיתה: לא! מרים: לא ולא! אז תחכה, אני אגיד לך מתי הם יאכלו מהתרומות ומהביכורים של הכהנים, בגלל שהם נמצאים בצרה גדולה והם מאד מאד צמאים, אז כשהם יאכלו אז אני אגיד לך ותבוא לכבוש את ירושלים ותנצח כי הם יעשו עבירות, והרי אסור ליהודים לאכול ממתנות של הכהנים, מהתרומות, מהביכורים, אסור, אסור ליהודי רגיל לאכול, כשהם יאכלו אז תבוא ותלחם נגדם ואני אגלה לך", הוא היה בטוח שהיא דוברת אמת [תלמידה: אבל ה'...]. הוא היה בטוח שהיא דוברת אמת וזה המטרה שלה, אבל כמובן שהיה לה מטרה אחרת, [פונה לתלמידה: מה רצית לספר? התלמידה: ... אם היא הלכה אליהם אז היא צריכה לשים כיסוי ראש אז איך היא הלכה אליהם? כי... כי... כי אם היא תשים כיסוי ראש אז הם ידעו... שהיא יהודיה...? מרים: תראי, אני לא יודעת מה היא עשתה עם הראש, את שואלת שאלה טובה, אני לא יודעת, לא כתוב גם, אבל, אבל, היא כנראה ידעה לדאוג מספיק לעצמה להראות כמו שצריך חוץ מזה יכול להיות שלא היה, לא הפריע להולופרנס שהיא היתה עם כיסוי ראש, עכשיו

זה לא כתוב, לא מובן מה היא עשתה עם הראש, כתוב רק שהיא התלבשה מאד מאד יפה והיא נראתה מאד מאד יפה... לתלמידות: שניה... רגע רגע... היא הגיעה להולפרנס ואמרה לו אבל אני מבקשת ממך דבר אחד [...] תן לי להכנס לירושלים ולצא... להכנס לירושלים ולהכנס אליך בחופשיות, לצאת ולהכנס בחופשיות, ותגיד לחיילים שלך שאתה מרשה לי לצאת ולהכנס מתי שאני רק רוצה, ואז אני כל הזמן יעקוב, ואני אראה מתי כבר אפשר לבוא ולכבוש את ירושלים, מתי היהודים עושים עבירות, אז הוא הבין שהיא דוברת אמת, למה היא לא באה ואמרה לו תשמע אני באתי לרגל ואני אגיד לך מתי אפשר לכבוש וזה. היא אמרה לו דבר שהתקבל על דעתו, היא אמרה לו: תראה היהודים זה לא סתם עם כשהם עושים עבירות אפשר לנצח אותם, כשהם לא עושים עבירות אי אפשר לנצח אותם. אז זה נראה לו הגיוני שהיא לא סתם אומרת לו, וככה היא נכנסה ויצאה ונכנסה ויצאה, ביום הרביעי הולופרנס עושה משהו לשרים – לאנשים שלו ומזמין גם את יהודית, יהודית באה למשתה, יושבת ביחד איתם, והולפרנס... ומה היא עשתה, היא לקחה, (עכשיו מה שאמרה לנו אורית), היא לקחה מאכלי חלב, והיא נתנה לו ל... [התלמידות מתערבות: נתנה לו לאכול... והוא נרדם... מרים: רגע, לא כל כך מהר היא נתנה לו לאכול]. [פונה לתלמידות: היא נתנה לו לאכול, התלמידות: מאכלי חלב. מרים: נכון, [פונה לתלמידות בשאלה: למה היא נתנה לו לאכול מאכלי חלב? למה דווקא חלב, מה עושה חלב? [התלמידות עונות ביחד – רעש בכיתה] למה היא נתנה לו לאכול מאכלי חלב? מה את אומרת יוֹבֵל רינת [פונה לתלמידה? רינת: "... שהוא ישתה חלב ואז הוא נרדם... מרים: נכון, מאכלי חלב גורמים לשני דברים, גורמים שהגוף יהיה מאד מאד כבד, וגם המון פעמים גורמים לרצון לשתות ולהרדם, כשהוא שותה מאכלי חלב, וה... אחרי שהוא היה שותה מאכלי חלב הוא נהיה צמא, ובמשתה מה הם עושים הגויים הרבה פעמים? שותים [התלמידות מצטרפות אליה: יין. אז הוא גמר לאכול ו... לאכול את המאכלי חלב והוא נהיה צמא, והיא עשתה את זה בכוונה הרי, והוא שותה יין ואז הוא השתכר, ואדם בדרך כלל שיכור הוא נרדם, וכשהוא נרדם אז כל החיילים שלו, כל – השר הולופרנס [מתקנת את עצמה: הולופרנס הוא שותה מאכלי חלב ואחר כך הוא מעצמ... הוא אכל מהמאכלי חלב שהיא נתנה לו הוא שותה מהיין ונרדם, נכון הוא השתכר ונרדם, וחיילים שלו עזבו את המקום, וידעו: עכשיו השר שלנו הולך לישון, ויהודית עכשיו אמרה זה הרגע לנצח ולעשות את מה שאני צריכה לעשות, היא התפללה קודם כל לה' היא ידעה ששום דבר לא יעזור לא יקרה - אם ה' לא יעזור לה. תראו מה היא עשתה היא, היא היתה מוכנה כמעט למסור את עצמה, זאת אומרת אם מישהו יתפוס אותה, אז אוי ואבוי מה שיקרה. עכשיו היא לקחה את החרב של השר ונתנה לו, [התלמידות מדברות, מרים בתגובה לתלמידות]: נכון, היא נתנה לו מכות בצוואר, [תלמידה: אההה] עד שהוא מת, והיא חתכה לו את הראש, עכשיו תתארו לכן שבדיוק כשהיא חותכת את הראש מישהו בא [התלמידות: אוייי], אז היא אבודה, היא, גמרנו, הורגים אותה, זאת אומרת היא היתה מוכנה לעשות מעשה שהיא ידעה – שיש בזה סיכון גדול. [תלמידה: אבל זה אסור כי כתוב בתורה... מרים: רגע, אז – היא חתכה לו את הראש ו... [רעש בכיתה]. כן, עכשיו שאלו אותי שאלה, שהיא שאלה בלי רשות, אבל אני אענה כיוון שזה חשוב, בנות [פונה לתלמידות: מה הוא רצה לעשות – השר הולופרנס? הוא רצה לכבוש את – [נותנת לבנות להשלים: ירושלים, ומתו הרבה אנשים בגללו, הוא - הוא - רצח הרבה אנשים, בגללו המון אנשים מתו בירושלים, אז למה שיהיה אסור להרוג אותה? ולתת לו להרוג את כל היהודים? הוא רצה לכבוש את ירושלים, אז בוודאי שאין בזה בעיה וזה מותר, הפוך, וזה מצווה גדולה היא מצילה היא מצילה הרבה יהודים [תלמידה: תלו אותו על... מרים לתלמידה: רגע, לא גמרנו לא תלו אותו... רעש בכיתה] רגע רגע, אז היא לקחה את הראש, [פונה לתלמידות שמדברות: תנו לי לגמור את הסיפור], היא לקחה את הראש שלו, שמה את זה בשק שלה, כמובן החביאה את זה, והיא יצאה מן העיר, היא ידעה... היא ידעה שהחיילים שהחיילים יתנו לה לצאת ולהכנס, זה היה ההסכם, והיא יצאה והלכה אל היהודים (שלה?), והראתה להם את הראש של השר [תלמידות: אייכס] והיהודים עכשיו אמרו: "הנה זה הזמן לבוא להלחם", לקחו את הראש, שמו את הראש של הולופרנס על החומה [...] [תלמידה מתקנת את המורה: הולופרנס, מרים: איפה שאני קראתי את זה זה הולופרנס], והם שמו את הראש, היא שמה את הראש, היהודים שמו את הראש על החומה, למה על חומה? זה פשוט, כדי שכולם [התלמידות משלימות: יראו, והתחילו להלחם נגד היוונים. היוונים היו המומים: מה זאת אומרת? היהודים עכשיו נלחמים נגדנו? מה, קיבלו כוח? הא – עד לא מזמן הרי, הכהנים רצו הרי למסור את ירושלים בידי היוונים, כי היה כבר צמאון גדול וכבר הרבה אנשים מתו בצמא, אז מה קרה להם פתאום? אז הם הלכו מהר לשר שלהם, לשר הצבא שלהם, הגדול והנכבד, אבל הם מגיעים אליו, והם מוצאים את ראשו – [תלמידה משלימה: חתוך]

כרות, והם מסתובבים רואים את הראש שלו [מאטה את קצב הדיבור] על החומה, אז הם ממש היו מפחדים, וכשאדם הוא מפחד ויש לו פחד, אז מה הוא נעשה גם? [התלמידות מצטרפות: חלש! חלש, אין לו כוח, והם היו מאד מפחדים וכבר, ולא היה להם כוח, וכך נצחו היהודים את היוונים. אבל בזכות, יהודית.

בזכות, בגלל זה, נוהגים שני מנהגים [תלמידה (אורית): לאכול מאכלי חלב], לעשות. אחד, אמרה פה אורית בלי רשות, נוהגים – [פונה לתלמידה] נו, מה נוהגים [תלמידה]: לאכול מאכלי חלב. מרים: לאכול מאכלי חלב, זה נכון. זה לא חובה, מי שלא אכל מאכלי חלב בחנוכה לא עבר שום עבירה. זה מנהג אחד, שנוהגים לעשות בחנוכה, לאכול מאכלי חלב. בגלל הנס שנעשה על ידי יהודית. אבל יש ילדה שיודעת איזה עוד מנהג, שהוא למעשה הלכה, בגלל הנס שנעשה על ידי יהודית? [תלמידה: לאכול מאכלי חלב] מרים: חוץ ממאכלי חלב, לא לחזור. [תלמידה: ...לאכול מאכלי בשר], מרים: לא, מה זה קשור בשר, דברנו על מאכלי חלב, לא, חוץ ממאכלים, לא לנחש, מי שיודעת יודעת, מי שלא יודעת לא להצביע. [פונה לתלמידה]: מה את אומרת? [תלמידה שואלת שאלה [...]] מרים: בסדר, הם ראו אחר כך, הם גם ראו את הראש שלו. בהתחלה מה הם עשו דבר ראשון, הם רצו לשר שלהם, ראו את היהודים באים לקראתם באים להלחם, הם רצו לשר, הם הסתכלו על החומה וראו, בד בבד, אבל לענות על השאלה שלי, איזה עוד מנהג – אמרנו, לא לנחש? [תלמידה: אני יודעת, שהיא כרתה לו את הראש] מרים: אבל זה לא מנהג שנוהגים [רעש בכיתה] מרים: תקשיבו ללאה [תלמידה (לאה): שבגלל הנשים... שה' עשה נס אז הם חצי שעה לא עושות מלאכה] מרים: היא אמרה מצוין, יש הלכה, יש הלכה שנשים נוהגות, דווקא נשים ולא גברים, גבר לא חייב בזה בכלל, מאז שהנרות דולקים, חצי שעה מצאת הכוכבים, אשה לא עושה מלאכה. עכשיו מי שנוהג להדליק לפני צאת הכוכבים, אז הוא מחכה גם חצי שעה מצאת הכוכבים, עוד חצי שעה. לא עושים מלאכה. מה המלאכה שלא עושים? - לא תופרים, לא סורגים [תלמידה: לא מתקלחים, מרים: לא נכון], לא – תנו לי להגיד – מותר לנגן, מותר להדליק אור, מותר להתקלח, מותר לבשל, אבל אסור לתפור, לסרוג, אה... [תלמידה: לצייר] לכתוב – לעשות עבודה, אם אני רוצה לרשום מספר טלפון אז אני יכולה לרשום, אבל אם אני רוצה עכשיו לעשות שיעורי בית, בחצי שעה [תלמידה: אסור] בחצי שעה שהנרות דולקים, מצאת הכוכבים, לא עושים שיעורי בית, לא תופרים, לא סורגים, לא מנהגים, לא מתחילים לשטוף את הבית, אבל דברים אחרים – שזה להנאה לא, לא תופרים, לא סורגים, אמרנו, לא מנהגים, לא מתחילים לשטוף את הבית, אבל דברים אחרים – שזה להנאה שלי, אפשר. זאת אומרת אם אני רוצה לנגן, אני רוצה להדליק טייפ, אני רוצה... דברים... אני רוצה להתקלח, דברים שקשורים להנאה שלי זה מותר, זאת אומרת אין בזה, אין בזה בעיה. טוב, זה הסיפור של חנוכה.